

Oosterkerk Zwolle, 25 augustus 2019

Ds. Elly Urban

Gemeente van Christus,

Ik zou even een testje kunnen doen nu over groen leven, duurzaam leven. Wie heeft er een auto? Wie ging er met het vliegtuig op vakantie? Wie is vegetariër? Wie heeft zonnepanelen geïnstalleerd? Kijken hoe het met onze ecologische voetafdruk is gesteld.

Eerlijk gezegd zou ik zelf ook helemaal niet zo goed scoren op zo'n vragenlijst. Veel goede bedoelingen vaak, maar om het dan ook echt vol te houden?

Maar ik ga die vragen niet stellen, want dat is precies ook een van de risico's als we in de kerk in gesprek willen gaan over dit onderwerp. Dat we ons beperken tot de concrete acties, de ethiek, dat we gaan moraliseren, en in het slechtste geval elkaar daarin ook nog eens de maat gaan nemen.

En tegelijkertijd geloof ik dat het belangrijk is het thema klimaat en duurzaam leven niet te ontwijken, of over te laten aan de politiek. Juist hier, als geloofsgemeenschap, heeft het zin om de vragen over ons klimaat in gesprek te brengen met onze eigen overtuigingen en waarden, en met de christelijke traditie en bronnen. Om de Bijbel te lezen om te zoeken naar inzichten over de relatie tussen God en de schepping en de mens.

Eén preek is natuurlijk veel te kort om dat goed te doen, maar vandaag wat gedachten, en het komt vast terug. Houd ook het Vorming en Toerustingsprogramma in de gaten, er staat een avond over groene theologie gepland, en ook de diakenen hebben al een tijdje geleden in de kerkgroet laten weten dat ze willen gaan nadenken over de Oosterkerk als Groene Kerk.

Ik zei het net al: de berichten over klimaat en de urgentie om maatregelen te nemen buitelen over ons heen. Sla maar eens een willekeurige krant open.

In augustus werd een onderzoeksrapport gepubliceerd door het VN Klimaatpanel IPCC, met als belangrijkste boodschap dat we drastisch anders met onze aarde en ons land moeten omgaan. Voor onze voedselvoorziening, omdat landbouwgronden worden uitgeput en verwoestijnen, en voor biodiversiteit. En als wij misschien het gevoel hebben dat het nog meevalt, hoewel ook hier de boeren natuurlijk de laatste jaren last hebben van de veranderingen in regenval, temperatuur en droogte, open dan je ogen voor het feit dat juist mensen op de armste plaatsen op deze aarde het meest te lijden hebben onder de klimaatveranderingen.

Als we onze ogen sluiten voor deze informatie doen we de aarde en onze medemensen, Gods hele schepping onrecht aan.

In 2015 publiceerde paus Franciscus een belangrijke encycliek, een pauselijk schrijven over het klimaat, met de titel *Laudato Si*, Wees geprezen, verwijzend naar het zonnelied van Franciscus van Assisi, inspiratiebron voor de paus, onder andere vanwege de manier waarop hij omging met de schepping.

De paus stelt de vraag hoe het toch kan dat, met al onze moderne techniek en kennis, we voor zulke gigantische klimaatuitdagingen zijn komen te staan. En in de analyses wijst hij erop dat we al dit onheil over ons afroepen, juist vanwege de manier waarop we omgaan met onze aarde. In de moderne tijd zijn we onszelf, als mens, als middelpunt van het heelal gaan zien. We kijken naar de natuur als hulpbron, materiaal dat wij kunnen gebruiken en inzetten voor onze vooruitgang. Dat heeft ons ook veel goeds gebracht, als je kijkt naar vooruitgang in gezondheid, welvaart, op veel plaatsen in de wereld leven mensen langer en in betere omstandigheden dan eeuwen geleden. Maar de keerzijde is er dus ook en we lopen tegen grenzen aan.

In de christelijke traditie is vaak het begrip rentmeesterschap gebruikt als het gaat om onze zorg voor de aarde. Een term die verwijst naar de rol die Adam en Eva krijgen in het paradijs, ook al wordt het woord rentmeester daar niet gebruikt. De paus wijst erop dat deze term rentmeester soms ook te kritiekloos is gebruikt op een manier die precies past bij dat moderne vooruitgangs- en beheersingsdenken. De mens is heer en meester over de schepping, en kan die gebruiken voor haar eigen vooruitgang. Je kijkt naar de aarde, niet in verwondering, maar zakelijk en economisch: hoe kan ik de aarde gebruiken, als object, voor mijn eigen gewin? De aarde als object, gebruiksvoorwerp, dat je naar eigen believen kunt gebruiken, consumeren of wegwerpen. Rentmeesterschap verwordt dan tot uitbuiting, uitputting, verwoesting van de aarde.

We lezen woorden uit Romeinen 8, over de schepping die ten prooi is aan zinloosheid. 'Wij weten dat de hele schepping nog altijd als in barensweeën zucht en lijdt'.

Romeinen 8 vs 20 - 22

Want de schepping is ten prooi aan zinloosheid, niet uit eigen wil, maar door hem die haar daaraan heeft onderworpen. Maar ze heeft hoop gekregen, omdat ook de schepping zelf zal worden bevrijd uit de slavernij van de vergankelijkheid en zal delen in de vrijheid en luister die Gods kinderen geschonken wordt. Wij weten dat de hele schepping nog altijd als in barensweeën zucht en lijdt.

Paulus roept met deze woorden het scheppingsverhaal in herinnering. De situatie in het paradijs, dat verhaal over hoe de relatie tussen God, mens en de aarde zou kunnen, zou moeten zijn. Maar fundamenteel zijn die relaties verstoord geraakt. De mens leeft niet meer in een paradijs en lijden is deel van het leven geworden. In zijn val heeft de mens de hele aarde meegesleurd. Vergankelijkheid en zinloosheid, zuchten en lijden, de schepping is een plaats van verval geworden. Niet uit eigen wil, staat erbij, maar door hem die haar daaraan heeft onderworpen; hem, dat is God, die vanwege de zonde van Adam en Eva de vloek over de aarde uitsprak.

Is er een weg vooruit? Kunnen we in de Bijbel, in de theologie, iets vinden, houvast, een nieuw perspectief, een droom misschien, om onze richting te bepalen?

Eerder dit jaar kwam een boek uit, *Groene Theologie*, door Trees van Montfoort. Een aanrader als je zelf nog eens wat dieper in dit thema wilt duiken. De inleiding zegt: 'dit boek is een zoektocht naar een gelovig denken dat recht doet aan God, aan de aarde en aan mensen, met name aan hen die het meest lijden onder de milieuproblemen, namelijk armen en vrouwen. Met de Bijbel als belangrijke bron'.

Een van haar belangrijkste conclusies is dat wij opnieuw en anders moeten leren kijken naar de schepping en onze eigen plaats daarin. Ons wereldbeeld, onze manier waarop we de werkelijkheid ervaren, daar is veel mis gegaan. En in de Bijbel wordt ons veel aangereikt voor zo'n andere manier van kijken.

De Scheppingsverhalen in het begin van de Bijbel, Genesis 1-3 bijvoorbeeld, zetten niet de mens in het middelpunt. Het echte middelpunt is God. Het scheppingsverhaal begint bij Gods Geest die over het water zweeft, en eindigt ermee dat God zag dat alles wat hij had gemaakt zeer goed was. En in dat alles neemt ook de mens een plaats in, maar in heel nauwe verbinding met en als onderdeel van het andere geschapene. Het verhaal besteedt veel aandacht aan die hele diverse schepping, de planten en de dieren, de vogels en de vissen; de mens heeft zelfs geen eigen scheppingsdag, maar wordt, net als het vee, kruipende en wilde dieren geschapen op de zesde dag.

Ook in het tweede scheppingsverhaal, Genesis 2, waarin de mens iets meer in het centrum lijkt te staan, gaat het zeker niet geïsoleerd over de mens, maar ligt ook alle nadruk op de verbinding tussen de mens en de tuin, de vogels en de levende dieren, die allemaal een naam moeten krijgen.

In veel Bijbelteksten krijgen de natuur en dieren in het bijzonder aandacht. Dieren worden weliswaar ook geofferd, maar juist die dieren die als waardevol werden gezien, dus daarom ook waardevol voor God. Er zijn allerlei regels in het Oude Testament over hoe met dieren omgegaan moet worden, regels die respect uitdrukken voor het leven, en het belang om daarmee zorgvuldig om te gaan. Er zijn prachtige poëtische teksten, in de Psalmen, in het boek Job, in Jesaja, die prachtig de diversiteit van de natuur beschrijven, met oog voor de gigantische biodiversiteit, de schitterende details die God in de schepping heeft gelegd.

Een van de sleutels voor ons in het anders kijken, in het loskomen van het wereldbeeld dat draait om vooruitgang en winst, is de sabbat. De sabbat, die zevende dag, de kroon op de schepping. De dag dat God uitrustte, en zag dat het goed was. Het is opvallend dat de sabbat niet alleen is ingesteld voor de mens. In de tien geboden wordt er expliciet bij gezegd dat de sabbatsrust ook geldt voor de dieren. En in de regels over het sabbatsjaar en het jubeljaar werd bepaald dat eens in de zeven jaar het land een jaar rust moest krijgen, om te herstellen van menselijke bebouwing.

Die regels rond de sabbat houden ons een spiegel voor: het geheim van het leven ligt in dat moment van rust, dat moment dat we weer kunnen zien en ervaren dat de schepping goed is. Dat moment dat we God daarvoor kunnen danken en aanbidden, voor dat wat wij niet zelf hebben gemaakt, maar wat ons is gegeven, het leven, het leven als onderdeel van een veel groter geheel, als onderdeel van een kosmos, hemel en aarde.

En dat rentmeesterschap? Van Montfoort is kritisch op dat begrip, om dezelfde reden die ik al noemde, dat er teveel nadruk op de macht van de mens zou liggen. En tegelijkertijd ziet ze ook dat juist dit begrip rentmeesterschap vaak heel positief wordt uitgelegd en gebruikt, en juist een appèl op mensen doet om zorgzaam en verantwoordelijk met de aarde om te gaan. Omdat een rentmeester de aarde in bruikleen heeft, en niet de eigenaar is.

Belangrijk is dus dat we onszelf als mens vooral weer leren zien als onderdeel van de schepping, niet zozeer als heerser over de schepping. Dat impliceert ook dat als we geconfronteerd worden met klimaatproblematiek, we ons heil niet vooral zouden moeten zoeken in technische oplossingen. Want als we erkennen dat de problemen juist veroorzaakt zijn door een manier van omgaan met de aarde waarin vooruitgang en technologie een te grote rol spelen, dan is het geen goed idee om het antwoord te zoeken in alleen maar meer technologie. Misschien moeten we juist minder beheersen, juist een stapje terug doen.

Daarmee bedoel ik niet dat we de boel de boel laten en niets positiefs bijdragen. Het is juist heel goed om wel zelf te kijken wat je kunt doen om in ieder geval minder schade aan de natuur toe te brengen. Minder vlees, minder energie gebruiken, minder consumeren en weggooien, genoeg

mogelijkheden om in beweging te komen. In alle realisme dat wij op die manier niet direct de wereld gaan redden. Bewuster leven kan ons helpen om ook bewuster na te denken, anders te kijken, en soms tegen de stroom in te gaan.

De tekst uit Romeinen 8 benoemt het zuchten en het lijden, maar het gaat ook over bevrijding, over hoop. Het is mooi dat in die tekst het beeld van een geboorte wordt gebruikt. Een geboorte, zo'n sterk beeld van iets dat je niet zelf maakt, met al je technische mogelijkheden, maar het is leven dat je wordt gegeven. Nieuw leven dat zich aandient. Paulus bedoelt nieuw leven dat mogelijk is gemaakt in Christus. Er is een groot verlangen dat openbaar zal worden wie Gods kinderen zijn. Gods kinderen, schepselen van God, in wie iets zichtbaar zal worden van God zelf en zijn zorg en liefde voor de schepping.

Wij hoeven de wereld niet te redden, ook niet in een klimaatcrisis, dat kunnen we ook helemaal niet. We kunnen wel in die schepping leven, met dat verlangen dat in ons iets zichtbaar mag zijn van Gods luister. In de hoop dat in de redding en bevrijding niet alleen de mens zal delen maar de hele schepping. Levend uit dat verlangen hoeven we de aarde niet te beheersen, maar mogen we het leven vieren, het leven in die ongelooflijk prachtige en kostbare schepping.

Amen